

**«ЗЕЛЕНА ЕКОНОМІКА» В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПЕРЕХОДУ УКРАЇНИ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

І.О. СОЛОШИЧ, *кандидат педагогічних наук,*

*Кременчуцький національний університет ім. Михайла Остроградського,
Кременчук, Україна*

В.В. ПІДЛІСНЮК, *доктор хімічних наук*

Університет Матея Бела у Банській Бистриці, Словаччина

Досліджено процеси трансформації економічної системи в Україні з часу незалежності та роль екологізації. Проаналізовано вплив введення екологічного податку замість збору за забруднення довкілля, що має стимулювати розвиток «зеленої» економіки при впровадженні сталого розвитку. Обґрунтовано необхідність розвитку України шляхом економічного зростання, демократизації суспільного життя, сталого використання природних ресурсів.

Ключові слова: *зелена економіка, сталий розвиток, екологічний податок, навколишнє середовище.*

Перехід до сталого використання та зменшення залежності економіки від традиційних джерел енергії є важливим фактором її розвитку. Згідно з даними Всесвітнього фонду охорони природи, потреби людства в природних ресурсах перевищують можливості їх задоволення на 50 % [1], тому, якщо способи господарювання та пріоритети розвитку суспільства не будуть змінені, та до 2050 року для виживання людства необхідно буде використовувати ресурси трьох таких планет як Земля.

Необхідним чинником зміни підходів до використання природних ресурсів є перехід до «зеленої економіки», суть якої полягає в «можливості ефективного використання наявних природних багатств на основі

міжрегіональної і транснаціональної кооперації та взаємної компенсації завданих збитків [11].

Найпоширенішим є таке визначенням «зеленої економіки»: зеленою вважається економіка, що веде до підвищення добробуту людей і зміцнення соціальної справедливості при одночасному зниженні ризиків для довкілля і дефіциту екологічних ресурсів [8]. При цьому концепція «зеленої економіки» не замінює собою концепції сталого розвитку, однак досягнення стійкості значною мірою визначаються правильністю розвитку економіки. Поняття «зелена економіка» розглядається в контексті зниження викидів вуглецевих сполук, підвищення ефективності використання всіх видів ресурсів, формування системи відповідності інтересам суспільства [11].

Нещодавно прийнята стратегія «Європа – 2020» базується на принципах сталого розвитку та ставить перед країнами Європейського Союзу задачу досягнення п'яти загальноєвропейських цілей, а саме [5]: підвищення рівня зайнятості населення віком 20-64 років від 65 % до 69 %; збільшення рівня інвестицій у науково - дослідну сферу до 3 % ВВП; досягнення мети «20/20/20» (скорочення до 2020 року викидів парникових газів на 20 % і збільшення частки поновлюваних джерел енергії до 20 % до загального споживання електроенергії); зменшення кількості людей, які не мають середньої освіти, з 15 % до 10 %; зменшення кількості європейців, що живуть за межею бідності, на 25% від існуючих на сьогодні 80 до 20 мільйонів.

Україна, територіально розташована в Європі, є самостійною державою з 1991 року і нині проходить складний етап трансформації економіки та соціальної сфери. Національними пріоритетами розвитку України є [5]: подолання бідності, забезпечення якісної освіти впродовж життя, гендерної рівності; зменшення дитячої смертності; поліпшення здоров'я матерів; обмеження поширення ВІЛ-інфекції / СНІДу та туберкульозу і започаткування тенденції до скорочення їх масштабів; сталий розвиток навколишнього середовища.

Необхідність розвитку України шляхом сталого розвитку, економічного зростання, поєднаного з активною соціальною політикою держави, демократизацією складових суспільного життя, вимагає формування якісно нової державної регіональної політики. Економічні трансформації актуалізували питання про зміну ролі екологічного чинника в розвитку суспільства, оскільки незадовільний стан навколишнього середовища в Україні все більше впливає на якість життя населення, лімітує можливість розвитку країни [6].

Національна економіка потребує адаптації до вимог екологічно безпечної конкуренції, підвищення ефективності та наукоємності, впровадженні екологічних стандартів виробництва та «зеленої економіки» [3, 4, 6, 12].

Метою дослідження є вивчення напрямів розвитку «зеленої економіки» в Україні як фактора забезпечення переходу до сталого розвитку країни.

Матеріал і методика дослідження. У процесі дослідження застосовувався системний підхід, що базувався на використанні діагностичних, прогностичних та аналітичних методів.

Результати дослідження та їх обговорення. До початку XXI століття в Україні відбулися істотні трансформаційні зрушення в системі політики та економіки, результати яких вкрай суперечливі [4]. Можна виділити такі особливості реформування економіки країни [3]: низькі темпи ринкових перетворень; незадовільний стан вирішення соціально-економічних проблем; відсутність виваженої державної регіональної політики, що призвела до поглиблення диспропорцій у територіальній структурі економіки і соціальній сфері.

У процесі трансформації економічної системи в Україні прийнято виділяти три етапи [7]. Перший етап – раптової трансформації економіки (1991 – 1993 рр..) характеризувався частковим збереженням планової економічної системи і спробами її модернізації без докорінної зміни

колишньої структури шляхом імплантації нових господарських елементів та відносин. Другий етап – поглибленої трансформації (1994 – 1999 рр..) характеризувався відмовою від системо утворювальної ролі планово-розподільних відносин у практиці держави і трансформацією сфер виробництва. Стає очевидним, що модель змішаної економіки є оптимальним вибором для України [8]. Підсумком другого етапу стала заміна інститутів планової економіки на ринкові і поступовий перехід до постіндустріальної економіки, характерними рисами якої є нові технологічні способи виробництва, гуманізація і соціалізація економіки, розвиток різних форм власності та економічних укладів, посилення інтеграційних процесів [4].

Третій етап – глобальних трансформаційних зрушень (2000 – 2010 рр.), пов'язаний з формуванням національної економіки, адаптованої до світового ринку і орієнтованої на розвиток мікроелектроніки, поширення телекомунікації та систем автоматизації, комп'ютеризації та роботизації виробництва, інтенсивного споживання природного газу [6].

На початку третього етапу Україна демонструвала швидке економічне зростання, зумовлене підвищенням внутрішнього споживчого попиту, стабільним збільшенням доходів населення та динамічним розвитком споживчого кредитування; зростанням обсягів експорту, зумовлених зовнішньоекономічною кон'юнктурою; відносно високим попитом на інвестиції в основний капітал. Як наслідок, за період 2000-2007 рр. ВВП України збільшився на 77,7 %, а продуктивність праці на 72 %, що перевищувало зростання продуктивності праці в розвинених країнах [4].

Економічне зростання сприяло перегляду підходів, спрямованих на узгодження принципів максимізації доходів при інтенсивному використанні ресурсів і принципів раціонального природокористування, що враховують потреби майбутніх поколінь.

Протягом 2000-2007 років економіка України розвивалася під впливом неоднозначних процесів: спостерігалися позитивні економічні тенденції в умовах сприятливої зовнішньої кон'юнктури, проте в період зростання не

була реалізована стратегія модернізації та структурної перебудови виробництва, зміни мали стихійний характер і зумовлювалися кон'юнктурними чинниками. Не було використано період зростання ВВП для структурної перебудови та модернізації галузей економіки, впровадження принципів сталого розвитку [13]. Світова фінансова криза в 2008 році поширилася на Україну і спричинила різке загострення структурних диспропорцій національної економіки, виявила неефективність сформованої сировинної експорто-орієнтованої моделі виробництва. У 2009 році об'єми викидів парникових газів зменшилися на 28 % до 255 млн. тонн CO₂ [2], що пояснюється різким падінням попиту на українську продукцію та зупинкою підприємств. Проте негативні тенденції розвитку стимулювали інтерес до еколого-орієнтованої економіки, і з 2010 року розпочався четвертий етап глобальних трансформаційних зрушень економіки України, пов'язаний з поступовим впровадженням «зеленої економіки».

Приймається «Стратегія національної екологічної політики України на період до 2020 року», в якій визначено такі цілі [7]: досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього середовища; підвищення рівня суспільної свідомості з питань охорони навколишнього природного середовища; поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки; вдосконалення системи інтегрованого екологічного управління шляхом включення екологічної складової до програм розвитку секторів економіки; зменшення втрат біорізноманіття, формування екологічної мережі, розвиток заповідного фонду; забезпечення екологічно збалансованого використання природних ресурсів.

Нині в Україні основними платниками платежів за забруднення довкілля є підприємства, що виробляють та розподіляють електроенергію, газ і воду (44 % від сумарного обсягу по країні), видобувної промисловості (21 %), металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів (17 %) [9, 10].

У сумарному обсязі фактично сплачених екологічних платежів дві третини суми надійшли від підприємств, розташованих у Східній та Південно-Східній частині України, де розташовані вугільний, металургійний і гірничо-переробний комплекс.

У міжнародній практиці екологічної економіки серед її конкурентних стратегій застосовують стратегію екологічної податкової реформи, що дозволяє одночасно створити робочі місця і зберегти довкілля, оскільки переносить базу з доходу та фонду заробітної плати на споживання природних ресурсів та шкідливі викиди. Це збільшує заробітну плату відповідно до економічного розвитку і стимулює інвестиції в інноваційні технології, зменшує витрати природних ресурсів за рахунок зменшення матеріаломісткості виробництва і витрати енергії, тобто значно зменшує шкідливі викиди.

З 1 січня 2011 року в Україні введено екологічний податок замість збору за забруднення навколишнього середовища. У Податковому кодексі, прийнятому в 2010 році, вдвічі збільшено ставки екологічного податку, запроваджено оподаткування викидів CO₂, для якого ставка податку становить 0,2 гривні за 1 тону (п. 243.4 ст. 243 Кодексу). При цьому спрощено порядок розрахунку екологічного податку шляхом уніфікації системи підвищувальних коефіцієнтів і врахування їх у базових ставках податку; здійснено перехід до стягування податку з пересувних джерел забруднення через податкових агентів (оптових і роздрібних продавців палива) [13].

Було визначено об'єкт і базу оподаткування, до складу яких входять:

обсяги та види забруднювальних речовин, що викидаються в атмосферне повітря від стаціонарних джерел, що скидаються безпосередньо у водні об'єкти;

види відходів, що розміщуються у спеціально відведених для цього місцях протягом звітного кварталу, якщо суб'єкти господарювання мають

ліцензію і здійснюють діяльність із збирання і заготівлі відходів як вторинної сировини, а також види палива, реалізованого податковими агентами;

обсяги і категорія радіоактивних відходів, що утворюються внаслідок діяльності суб'єктів господарювання або тимчасово зберігаються їх виробниками понад установлений ліцензією строк;

обсяги електричної енергії, виробленої експлуатуючими організаціями ядерних установок (АЕС).

Податок вводиться поетапно: до 31.12.2012 ставки податку становили 50 %, до 31.12.2013 – 75 %, з 01.01.2014 – 100 % від ставок, передбачених Кодексом.

Введена податкова система в Україні в частині податків за використання природних ресурсів та їх забруднення має прогресивний характер і спрямована на зменшення використання ресурсів та утворення відходів.

Значно збільшено ставки податку за викиди в атмосферне повітря забруднювальних речовин стаціонарними та пересувними джерелами, за скиди окремих забруднювальних речовин у водні об'єкти та за розміщення відходів, які з 01.01.2014 будуть перевищувати в 15-20 разів ставки, що діяли раніше.

Передбачено зростання ставок податку в 8,5 раза за розміщення відходів, залежно від класу небезпеки та рівня небезпечності, при цьому в разі розміщення відходів на звалищах, які не забезпечують повного виключення забруднення атмосферного повітря або водних об'єктів, ставки додатково зростають в три рази.

До складу інструментів нової податкової системи входить надання податкових пільг для підприємств, що здійснюють господарську діяльність, пов'язану із наступною діяльністю: переробкою відходів до стадії утилізації; використанням вторинної сировини для подальшого виробництва; застосуванням пакувальних матеріалів, що не завдають шкоди навколишньому середовищу, а також повторне використання;

впровадженням маловідходних, ресурсо- та енергозберігаючих технологій; вкладенням коштів у розвиток «зеленого виробництва» і «зеленої продукції»; впровадженням новітніх технологій; відновленням ландшафтних територій до їх первозданного стану тощо.

Таким чином, ведення екологічних податків в Україні теж стимулюватиме впровадження «зеленої економіки» в контексті переходу до сталого розвитку.

Висновки. З 1991 року в Україні відбуваються значні трансформаційні зрушення в політиці та економіці. Країна пройшла три етапи змін в економіці: перший – раптової трансформації (1991 – 1993 рр.), другий – поглибленої трансформації (1994-1999 рр.), третій – глобальних трансформаційних зрушень (2000-2010) і увійшла в четвертий етап, пов’язаний з поступовим розвитком «зеленої економіки» та орієнтацією на сталий розвиток. Таким змінам сприяє прийняття «Стратегії національної екологічної політики України на період до 2020 року» та зміни у податковій системі, в першу чергу, введення екологічного податку.

Список літератури

1. An Action Agenda for Sustainable development Report for the UN Secretary-General. Published by Sustainable development solution network, 2013. - 62 pages// available at: <http://unsdsn.org/files/2013/06/130613-SDSN-An-Action-Agenda-for-Sustainable-Development-FINAL.pdf>
2. Annual Energy Review, 2011. US Energy Information Administration. - 2011 - 390 p.
3. Буркинський Б.В.// «Зелена економіка» крізь призму трансформаційних зрушень в Україні / Б.В. Буркинський, Т.П. Галушкіна, В.Є. Реутов – Одеса: ІПРЕЕД НАН України - Саки: ПП «Фенікс», 2011. – 348 с.
4. Геец В.М. Трансформация модели экономики Украины (идеология, противоречия, перспективы) / В. Геец. - М.: Логос, 1999. - 500 с.

5. «Европа 2020» — стратегия социально-экономического развития Европейского Союза на период до 2020 года, 2010 // Режим доступа: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eurobulletin/eurobulet_04_2010_uk.pdf.
6. Ерохин С.А. Структурная трансформация национальной экономики /С.А. Ерохин// Экономика Украины. – 2002. – № 10. – с. 49-55.
7. Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р. N 880-р. // Режим доступу www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.
8. Навстречу «зеленой экономике». Пути к устойчивому развитию и искоренению бедности. Доклад ЮНЕП, 2011 - 52 с. // Режим доступа: http://www.unep.org/greeneconomy/portals/88/documents/ger/ger_synthesis_ru.pdf.
9. Національна доповідь «Цілі розвитку тисячоліття. Україна»// Міністерство економіки України, - К.: Мінеконом. України 2010р. – С. 91, 95, 96-97.
10. Підліснюк В.В., М.В Загірняк., Ї Їркова. Стратегія сталого розвитку та змін клімату/В.В. Підліснюк, за ред.. В.В.Підліснюк. – Кременчук: Видавництво «Щербатих», 2013.- 224 с.
11. The Green Economy// TUNZA (The UNEP Magazin for Youth), 2011. - 9, N4. - 24 p.
12. Хлобистов Є.В. Екологічна безпека трансформаційної економіки / РВПС України НАН України / Відп. ред. С.І. Дорогунцов – К.: Агентство “Чорнобильінтерінформ”, 2004. – 336 с.
13. Яковлев Є.О., Скалецький Ю.М. Оцінка регіональних еколого–ресурсних та еколого-техногенних загроз національній безпеці України/ Є.О. Яковлев, Ю.М. Скалецький. – К.: НІСД, 2010. – С. 8, С. 10, 11

«Зеленая экономика» в контексте перехода украины к устойчивому развитию

И.А. Солошич, В.В.Пидлиснюк

Рассмотрено процессы трансформации экономической системы в Украине с момента независимости и роль процессов экологизации. Проанализировано влияние введения экологического налога вместо сбора за загрязнение окружающей среды, что должно стимулировать развитие «зеленой экономики» в контексте перехода к устойчивому развитию. Обоснована необходимость развития Украины путем экономического роста, демократизации общественной жизни, устойчивого использования природных ресурсов.

***Ключевые слова:** зеленая экономика, устойчивое развитие, экологический налог, окружающая среда.*

«Green economy» within framework of implementation of sustainable development in ukraine

I.Soloshich, V.Pidlisnyuk

The paper overviewed the transformation of the economic system in Ukraine since independence and role of ecologization. The impact of newly introduced ecological taxes was analyzed which would stimulate the introduction of "green" economy within context of transition toward sustainable development. The necessity of country development through economic growth, democratization of public life and sustainable use of natural resources was shown.

***Keywords:** green economy, sustainable development, ecological taxes, environment.*